

Mgr Krzysztof Stasiak

Kurator Okręgowy Sądu Okręgowego w Gdańsku

Wyższa Szkoła Bankowa w Gdańsku

Wymiar kary ograniczenia wolności i jego wpływ na efektywne wykonywanie tej kary – na podstawie badań empirycznych

Wprowadzenie

Kara ograniczenia wolności jest karą funkcjonującą w polskim systemie prawnym od kilkadziesiąt lat. Obok kary grzywny stanowi ona realną alternatywę dla często wymierzanej przez nasze sądy kary pozbawienia wolności. Od dawna w literaturze zwraca się uwagę na to, iż w Polsce występuje nieprawidłowa struktura wymierzania kar, gdyż karą najczęściej orzekaną jest kara pozbawienia wolności (w 2014 r. na 295 tysięcy skazań w 199 tysiącach przypadkach została wymierzona kara pozbawienia wolności, zatem w 67,4%)¹. W konsekwencji przy stosunkowo umiarkowanej liczbie popełnianych w Polsce przestępstw (w 2010 r. w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców w Polsce popełniono 3016 przestępstw, natomiast w Szwecji, która pod tym względem zajmuje pierwsze miejsce w Europie – 14 671 przestępstw)², mamy niezwykle wysoki współczynnik prizonizacji na tle innych państw europejskich. Od wielu lat przekracza on 200 osób osadzonych na 100 tysięcy mieszkańców (w 2014 r. wynosił 201, ale w 2006 r. nawet 232)³. W związku z tym postuluje się, aby wymiar sprawiedliwości częściej stosował kary nieizolacyjne, czyli karę grzywny i karę ograniczenia wolności⁴.

¹ Na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp 6.05.2016].

² Na podstawie danych zamieszczonych na stronie internetowej: <http://forsal.pl/galerie/720917,duze-zdjecie,2,przesteczosc-w-ue-liczba-zabojstw-w-polsce-2010.html> [dostęp 6.05.2016]. Polska należy do grupy państw europejskich, w których nie popełnia się tak dużo przestępstw. Do państw europejskich, w których popełnia się najwięcej przestępstw w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców, należą: 1) Szwecja – 14 671, 2) Belgia – 9688, 3) Dania – 8511, 4) Szwajcaria – 8436, 5) Finlandia – 8065, 6) Wielka Brytania – 7380, 7) Niemcy – 7253, 8) Holandia – 7195, 9) Austria – 6396, 10) Luksemburg – 6081. Sytuacja taka utrzymuje się od wielu lat, co potwierdzają dane Eurostatu z okresu 1998–2007: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do#> [dostęp 6.05.2016].

³ Na podstawie danych Institute for Criminal Policy Research: <http://www.prisonstudies.org/country/poland> [dostęp 6.05.2016].

⁴ Na przykład K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapelniamy więzienia nadużywając środków probacji*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 27 i n.; Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393 Sejmu VII Kadencji, s. 2 i n.;

Od wielu lat zwraca się także uwagę na nieprzydatność krótkoterminowej kary pozbawienia wolności⁵. Zmiany legislacyjne, które weszły w życie w ubiegłym roku, w sposób istotny przekształciły karę ograniczenia wolności. Jak czytamy w uzasadnieniu do projektu ustawy o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: „proponowana jest zasadnicza rozbudowa i zwiększenie stopnia dolegliwości kary ograniczenia wolności” i dalej: „Projektowane zmiany w art. 34 i 35 k.k. mają na celu zintensyfikowanie dolegliwości związanych z karą ograniczenia wolności oraz redukcję atrakcyjności reżimu probacyjnego związanego z orzekaniem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Kara ograniczenia wolności, obok grzywny, powinna stać się podstawową karą orzecaną za występki, których społeczna szkodliwość nie jest szczególnie wysoka. Projektuje się wydłużenie okresu, na który kara ta może być orzekana, do lat 2”⁶.

Tabela 1. Współczynnik prizonizacji w Europie

Lp.	Państwo	Rok 2014
1.	Rosja	471
2.	Białoruś (dane z 2012 r.)	335
3.	Ukraina (dane z 2013 r.)	324
4.	Litwa	315
5.	Gruzja	280
6.	Łotwa	252
7.	Estonia	230
8.	Azerbejdżan (dane z 2012 r.)	222
9.	Albania (dane z 2015 r.)	205
10.	Turcja	204
11.	Polska	201
12.	Mołdawia	193
13.	Słowacja	185
14.	Węgry	182
15.	Gibraltar (dane z 2010 r.)	180
16.	Czechy	177
17.	Rumunia	152

B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Więcek-Durańska, *Struktura kar orzekanych w Polsce i w innych państwach Unii Europejskiej*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2015, s. 91 i n.

⁵ K. Krajewski, *Spór o politykę karną w Polsce: problem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i alternatywy pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2007, nr 54, s. 23; W. Świda, *Prawo karne. Część ogólna*, Wrocław 1966, s. 286; A. Ornowska, *Kara ograniczenia wolności*, Warszawa 2013, s. 27–28.

⁶ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2393 Sejmu VII Kadencji, s. 2 i n. Ustawa ta została uchwalona dnia 20 lutego 2015 r. (Dz. U. poz. 396).

Lp.	Państwo	Rok 2014
18.	Anglia i Walia	149
19.	Szkocja	147
20.	Hiszpania	144
21.	Malta	143
22.	Serbia (dane z 2012 r.)	142
23.	Bułgaria (dane z 2012 r.)	135
24.	Portugalia	135
25.	Armenia	132
26.	Macedonia	123
27.	Luksemburg	118
28.	Francja	114
29.	Monako	114
30.	Grecja	111
31.	Belgia (dane z 2013 r.)	108
32.	Chorwacja	103
33.	Austria (dane z 2012 r.)	101
34.	Irlandia Północna	101
35.	Holandia	92
36.	Włochy	88
37.	Irlandia	85
38.	Szwajcaria (dane z 2012 r.)	82
39.	Bośnia i Hercegowina (dane z 2012 r.)	81
40.	Cypr (dane z 2010 r.)	76
41.	Niemcy	76
42.	Norwegia	72
43.	Słowenia	72
44.	Dania	67
45.	Szwecja	61
46.	Finlandia	57
47.	Islandia (dane z 2012 r.)	47
48.	Andora (dane z 2012 r.)	42
49.	Liechtenstein	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *Institute for Criminal Policy Research*: <http://www.prisonstudies.org/country/> [dostęp 6.05.2016].

W tym kontekście powstaje pytanie, czy zwiększenie dolegliwości kary ograniczenia wolności może wpłynąć na efektywność jej wykonywania? Jaki wymiar kary ograniczenia wolności jest obecnie najskuteczniej wykonywany i dlaczego? Na te pytania niniejsza praca będzie starała się udzielić odpowiedzi.

Wymiar kary ograniczenia wolności

Przed lutową nowelizacją Kodeksu karnego karę ograniczenia wolności można było orzec w przedziale od 1 do 12 miesięcy (poza wyjątkami określonymi w przepisach). Zmiany wprowadzone wspomnianą nowelizacją (wydłużenie maksymalnej długości tej kary do 2 lat) jak na razie na etapie wykonywania orzeczeń nie są zbyt widoczne, gdyż upłynęło zbyt mało czasu od wejścia w życie tej nowelizacji (obowiązuje od 1 lipca 2015 r.). Analizując zatem wymiar kary ograniczenia wolności, opierałem się na regulacjach prawnych obowiązujących przed wejściem w życie wspomnianej nowelizacji. Tak więc analizie poddano karę ograniczenia wolności wymierzana w przedziale od 1 do 12 miesięcy.

Szczegółowe dane w zakresie wymiaru kary ograniczenia wolności w Polsce w latach 2008–2014 przedstawia tabela 2. Jak wynika z zawartych w niej danych, polskie sądy od wielu lat w zakresie wymiaru kary ograniczenia wolności wydają dosyć podobne orzeczenia. Tak więc kary ograniczenia wolności w wymiarze do 3 miesięcy przeciętnie orzeka się w 10% (w porównaniu ze wszystkimi karami ograniczenia wolności). Przy czym zauważa się pewną tendencję do wzrostu liczby kar w wyżej wskazanym wymiarze (od 8,9% w 2008 r. do 11,6% w 2013 r.). Najczęściej stosowaną karą ograniczenia wolności była kara w wymiarze w przedziale od 4 do 6 miesięcy. Przeciętnie stanowiła ona około 45% wszystkich tego rodzaju kar. Jednocześnie zwraca uwagę duża stabilność orzekania przez polskie sądy tego wymiaru kar, gdyż między poszczególnymi latami występują niewielkie wahania. Drugą co do liczby orzekanych kar ograniczenia wolności była kara w przedziale od 7 do 12 miesięcy. Przeciętnie tego rodzaju orzeczeń polskie sądy wydawały rocznie około 43%. Jednocześnie widoczna jest pewna dysproporcja w zakresie orzekania kary w powyższym wymiarze, gdyż w 2013 r. tych kar było zaledwie 40,7%, zaś w 2008 r. aż 47,4%. Różnica między wymienionymi latami wynosiła więc prawie 7%, zatem dosyć dużo.

Tabela 2. Wymiar kary ograniczenia wolności w Polsce w latach 2008–2014 (dotyczy skazanych)

Rok	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–12 miesięcy		Powyżej 12 miesięcy		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
2008	3633	8,9	17 733	43,6	19 249	47,4	28	0,1	40 643	100,0
2009	4102	9,4	19 764	45,4	19 631	45,1	27	0,1	43 524	100,0
2010	4595	9,2	22 481	45,3	22 450	45,2	166	0,3	49 692	100,0
2011	5045	10,1	22 929	46,2	21 259	42,8	378	0,8	49 611	100,0

Rok	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–12 miesięcy		Powyżej 12 miesięcy		Razem	
2012	5412	10,7	23 639	46,5	21 186	41,8	493	1,0	50 730	100,0
2013	4785	11,6	19 272	46,6	16 787	40,7	443	1,1	41 287	100,0
2014	3710	11,2	14 885	45,1	13 967	42,3	447	1,4	33 009	100,0
Razem	31 282	10,1	140 703	45,6	134 529	43,6	1982	0,7	308 496	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości: Skazani prawomocnie – dorośli według rodzaju przestępstw i wymiaru kary w latach 2008–2014; <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp 6.05.2016]

Ponieważ w dalszej części pracy będę odnosił się do wykonywania orzeczeń w zakresie kary ograniczenia wolności w zespołach kuratorskich, dlatego z uwagi na występujący w nich sposób ewidencji spraw, a także na fakt, iż nie ma istotnej różnicy między wykonywaniem krótkiej kary ograniczenia wolności orzeczonej na skutek popełnienia wykroczenia a orzeczonej na skutek popełnienia przez skazanego przestępstwa, doliczono także karę ograniczenia wolności orzeczoną w związku z popełnieniem wykroczenia. Po dokonaniu tego zabiegu szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3. Wymiar kary ograniczenia wolności w Polsce w latach 2008–2014 (dotyczy skazanych i ukaranych)

Rok	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–12 miesięcy		Powyżej 12 miesięcy		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
2008	28 597	43,6	17 733	27,0	19 249	29,4	28	0,0	65 607	100,0
2009	32 132	44,9	19 764	27,7	19 631	27,4	27	0,0	71 554	100,0
2010	34 986	43,7	22 481	28,1	22 450	28,0	166	0,2	80 083	100,0
2011	38 664	46,5	22 929	27,5	21 259	25,5	378	0,5	83 230	100,0
2012	35 999	44,3	23 639	29,1	21 186	26,0	493	0,6	81 317	100,0
2013	35 524	49,3	19 272	26,8	16 787	23,3	443	0,6	72 026	100,0
2014	40 772	58,2	14 885	21,3	13 967	19,9	447	0,6	70 071	100,0
Razem	246 674	47,1	140 703	26,8	134 529	25,7	1982	0,4	523 888	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości: Skazani prawomocnie – dorośli według rodzaju przestępstw i wymiaru kary w latach 2008–2014; <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp 6.05.2016] i Wykroczenia w latach 2007–2015; <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp 6.05.2016].

Zabieg ten spowodował zmianę proporcji w zakresie poszczególnych wymiarów kary ograniczenia wolności. W konsekwencji najczęściej jest orzekanych kar ograniczenia wolności do 3 miesięcy (przeciętnie niewiele ponad 47%, zaś w 2014 r. kary te stanowiły nawet 58%), a tym samym również w zespołach kuratorskich tego rodzaju kary dominują. Udział kar ograniczenia wolności w przedziale od 4 do 6 miesięcy (26,8%) i w przedziale od 7 do 12 miesięcy (25,7%) jest natomiast na bardzo zbliżonym poziomie.

Efektywność kary ograniczenia wolności

Jak to zdefiniowano w *Słowniku języka polskiego PWN*, efektywność oznacza pozytywny wynik, wydajność, skuteczność, sprawność⁷. W kontekście kary ograniczenia wolności efektywność⁸ najczęściej jest rozumiana jako wykonanie kary. Jeżeli kara polegała na pracy na cele społeczne, to efektywność należy rozumieć jako wykonanie tej pracy. Jednak efektywność w przypadku tej kary może być też rozumiana nie tylko jako wykonanie pracy lub dokonanie wymaganych potrażeń z wynagrodzenia, ale także jako prawidłowe zrealizowanie przez skazanego (ukaranego) wszystkich powinności, które na nim ciążyą w związku z orzeczoną karą (w tym zrealizowanie obowiązków nałożonych przez sąd)⁹. Efektywność może być także rozumiana w aspekcie powrotu do przestępstwa. Nad takim rozumieniem efektywności badania w zakresie kary ograniczenia wolności przeprowadziła ostatnio Alicja Ornowska¹⁰.

Na potrzeby niniejszego artykułu zostało przyjęte pojęcie efektywności w tym pierwszym rozumieniu.

Metoda badawcza

Celem badania było ustalenie, jaka kara ograniczenia wolności, w zależności od jej wymiaru, jest najlepiej przez skazanych (ukaranych) wykonywana, czyli jaka kara w najwyższym procencie kończy się jej wykonaniem. W tym celu przeprowadziłem badania spraw w czterech sądach rejonowych okręgu gdańskiego. Był to SR w Gdyni, SR w Kościerzynie, SR w Kwidzynie i SR w Malborku. Wybrano sądy, które się od siebie różnią, aby w ten sposób uwzględnić różne specyfiki wykonywania kary ograniczenia wolności. Tak więc:

⁷ *Słownik języka polskiego PWN*, M. Szymczak (red.), Warszawa 1983.

⁸ Szerzej na temat pojęcia efektywności kary ograniczenia wolności w A. Ornowska, *op. cit.*, s. 52–57.

⁹ Szerzej na temat wychowawczego aspektu kary ograniczenia wolności w: K. Stasiak, *Kara ograniczenia wolności i jej rola w resocjalizacji sprawców czynów karalnych*, [w:] M. Konopczyński, Ł. Wirkus, K. Stasiak (red.), *Polska kuratela sądowa na przełomie wieków – nadzieje, oczekiwania, dylematy*, Kraków 2016, s. 145–161.

¹⁰ A. Ornowska, *op. cit.*

- SR w Gdyni należy do sądów dużych, gdzie pracuje 16 kuratorów zawodowych dla dorosłych. Swoim obszarem działania obejmuje on jedynie teren miejski – miasto Gdynię. Ma ona powierzchnię 135 km² i jest zamieszkała przez 248 tysięcy ludzi. Przeciętnie na 1 km² przypada 1834 ludności¹¹;
- SR w Kościerzynie należy do mniejszych sądów. Pracuje tam czterech kuratorów zawodowych dla dorosłych. Swoim terenem działania obejmuje on powiat kościerski o powierzchni 1166 km². Mieszka tam 71 tysięcy ludności (zaludnienie 61 osób na 1 km²). Dominuje ludność mieszkająca na wsi (jedynym miastem na tym terenie jest Kościerzyna, w której mieszkają prawie 24 tysiące ludności, zatem 39% mieszkańców powiatu)¹²;
- SR w Kwidzynie należy do większych sądów. Pracuje w nim 12 kuratorów zawodowych dla dorosłych. Swoim terenem działania obejmuje on dwa powiaty: kwidzyński i sztumski. Łącznie jest to obszar o powierzchni 1566 km² i jest zamieszkały przez 126 tysięcy ludności (zaludnienie wynosi 80 osób na 1 km²). W miastach mieszka 68 tysięcy, zatem połowa ludności¹³;
- SR w Malborku należy do sądów średniej wielkości. Pracuje w nim dziewięciu kuratorów dla dorosłych. Swoim terenem działania obejmuje on dwa powiaty: malborski i nowodworski. Łącznie jest to obszar o powierzchni 1166 km². Mieszka tam 100 tysięcy ludności (zaludnienie 86 osób na 1 km²). W miastach mieszka 50 tysięcy, zatem połowa ludności¹⁴.

Badaniami zostały objęte sprawy, które wpłynęły do zespołów kuratorskich pracujących w wymienionych sądach, a w których orzeczono karę ograniczenia wolności. Na podstawie danych zawartych w rejestrach prowadzonych przez te zespoły (wykaz Kkow) ustalono liczbę spraw, w zależności od wymiaru kary, które wpłynęły w 2014 i 2015 r. Następnie ustalono jakie kary ograniczenia wolności (z uwagi na ich wymiar) zostały przez te zespoły zakończone w 2015 r. W ten sposób ustalono procentowy udział poszczególnych wymiarów kar we wpływie kar ograniczenia wolności i w ich zakończeniu. Przez porównanie tych danych ustalono, jaka kara ograniczenia wolności, z uwagi na jej wymiar, jest najsprawniej wykonywana. W przypadku zakończenia spraw wzięto pod uwagę rok 2015, natomiast jeżeli chodzi o wpływ spraw – to poza 2015 r. wzięto również pod uwagę 2014 r. Jest to świadomy zabieg, gdyż w danym roku kończone są nie tylko te sprawy, które wpłynęły w tym roku, ale także te, które pojawiły się w latach wcześniejszych. Jako przykład można podać SR w Gdyni, w którym w 2015 r. na ogólną

¹¹ Na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Gdańsku: <http://gdansk.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/powiaty-1013/ludnosc---dane-powiatowe-1421/> [dostęp 12.05.2016].

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ *Ibidem.*

liczbę 211 zakończonych kar ograniczenia wolności, 143 sprawy wpłynęły do zespołu w 2014 r., 52 sprawy wpłynęły w 2015 r., zaś 16 spraw wpłynęło przed 2014 r. Przyczyny takiego stanu rzeczy są różne. Najczęściej jest to konsekwencja wykonywania kary o większym wymiarze, ale też niejednokrotnie postępowanie wykonawcze jest zawieszane bądź też udzielane jest odroczenie lub przerwa w wykonywaniu kary. To wszystko powoduje, że tego rodzaju kara ograniczenia wolności jest prowadzona dłużej, niżby to wynikało z samego jej wymiaru.

W rezultacie przeprowadzona analiza, według przedstawionej metodologii, jest bardziej miarodajna i lepiej oddaje rzeczywistość.

W badaniach pominięto te kary ograniczenia wolności, w których wymiar był wyższy niż 12 miesięcy. Tego rodzaju spraw w całej Polsce rocznie jest około 400, więc w przypadku analizowanych sądów byłaby to zbyt mała liczba spraw, aby można było na jej podstawie wyciągać daleko idące wnioski.

Wyniki badań

Na podstawie przeprowadzonych badań ustalono, że w okresie od 1 stycznia 2014 r. do 31 grudnia 2015 r. do zespołów kuratorskich w SR w Gdyni, Kościerzynie, Kwidzynie i Malborku wpłynęło 2190 kar ograniczenia wolności, w których wymiar kary wynosił nie więcej niż 12 miesięcy. Największą grupę stanowiły kary ograniczenia wolności do 3 miesięcy (48,6%). Tak więc liczba kar orzekanych w takim wymiarze nie odbiegała w sposób istotny od średniej dla całej Polski (tabela 3 – średnia wynosiła 47,1%). Szczegółowe dane w tym zakresie zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4. Kary ograniczenia wolności, które wpłynęły do wykonania do zespołów kuratorskich pracujących w niżej wymienionych sądach w latach 2014–2015

Sąd	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–9 miesięcy		10–12 miesięcy		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Gdynia	241	28,3	227	26,7	130	15,3	253	29,7	851	100,0
Kościerzyna	49	33,3	52	35,4	16	10,9	30	20,4	147	100,0
Kwidzyn	558	75,5	94	12,7	52	7,0	35	4,8	739	100,0
Malbork	217	47,9	109	24,1	59	13,0	68	15,0	453	100,0
Razem	1065	48,6	482	22,0	257	11,7	386	17,6	2190	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Aby łatwiej można było porównać te dane z danymi ogólnopolskimi zamieszczonymi w tabeli 3, ułożono je według takiej samej metodologii co wymieniona tabela.

Wynik tego zabiegu został zawarty w tabeli 5. Porównując zamieszczone tam dane z danymi ogólnopolskimi, należy stwierdzić, iż w badanych sądach wpłynęło trochę mniej niż średnia ogólnopolska kar ograniczenia wolności w przedziale od 4 do 6 miesięcy, natomiast nieco więcej kar ograniczenia wolności orzeczonych w wymiarze od 7 do 12 miesięcy. Jednak różnice w tym względzie nie są duże.

Tabela 5. Kary ograniczenia wolności, które wpłynęły do wykonania do zespołów kuratorskich pracujących w niżej wymienionych sądach w latach 2014–2015

Sąd	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–12 miesięcy		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Gdynia	241	28,3	227	26,7	383	45,0	851	100,0
Kościerzyna	49	33,3	52	35,4	46	31,3	147	100,0
Kwidzyn	558	75,5	94	12,7	87	11,8	739	100,0
Malbork	217	47,9	109	24,1	127	28,0	453	100,0
Razem	1065	48,6	482	22,0	643	29,4	2190	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Po ustaleniu, jakiego rodzaju kary, jeżeli chodzi o ich wymiar, wpłynęły do wykonania do zespołów kuratorskich w 2014 i 2015 r., przeanalizowano wykaz spraw, które zostały w 2015 r. zakończone w tych zespołach. Analizie poddano 556 spraw (wszystkie sprawy, w których była orzeczona kara ograniczenia wolności i które w tych zespołach zostały zakończone w tym czasie na skutek wykonania kary lub zwolnienia z reszty kary i uznania jej za wykonaną). Wyniki tej analizy zostały zamieszczone w tabeli 6.

Tabela 6. Kary ograniczenia wolności, które w 2015 r. zostały zakończone na skutek wykonania kary w całości lub w wyniku zwolnienia z wykonania reszty i uznania jej za wykonaną

Sąd	Do 3 miesięcy		4–6 miesięcy		7–9 miesięcy		10–12 miesięcy		Razem	
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
Gdynia	42	19,9	74	35,1	33	15,6	62	29,4	211	100,0
Kościerzyna	7	16,7	19	45,2	4	9,5	12	28,6	42	100,0
Kwidzyn	144	78,7	24	13,1	8	4,4	7	3,8	183	100,0
Malbork	53	44,2	40	33,3	17	14,2	10	8,3	120	100,0
Razem	246	44,2	157	28,2	62	11,2	91	16,4	556	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z zamieszczonych w tabeli 6 danych (po ich porównaniu z tabelą 5), należy stwierdzić, iż najlepiej wykonywaną karą ograniczenia wolności jest kara orzeczona w wymiarze od 4 do 6 miesięcy. Zwraca uwagę istotny procentowy udział kar w podanym wymiarze w ogólnej liczbie kar zakończonych w 2015 r. (28,2%), podczas gdy udział kar w takim wymiarze we wpływie wszystkich kar ograniczenia wolności wynosił 22,0%. Drugi w kolejności wymiar kary ograniczenia wolności, który jest dosyć dobrze wykonywany, to kara w wymiarze od 7 do 9 miesięcy (udział we wpływie – 11,7%, udział w zakończeniu – 11,2%). Najmniej efektywnie są natomiast wykonywane kary krótkie (do 3 miesięcy) i kary długie (powyżej 10 miesięcy).

Aby lepiej zobrazować wyniki tych badań, można uśrednić wpływ spraw w analizowanych sądach (czyli wyniki przedstawione w tabeli 4 podzielić przez 2, w ten sposób uzyskamy średni wpływ spraw w jednym roku). Po dokonaniu tego zabiegu ustalono, iż wpłynęły 533 kary ograniczenia wolności do 3 miesięcy, natomiast 246 zakończono na skutek ich wykonania lub zwolnienia z reszty kary i uznania jej za wykonaną. W konsekwencji 46% tego rodzaju spraw skończyło się w podany wyżej sposób. Dla kar w przedziale od 4 do 6 miesięcy będzie to odpowiednio 241 (wpływ), 157 (zakończenie), efektywność – 65%. Kara w przedziale od 7 do 9 miesięcy: 129 (wpływ), 62 (zakończenie), efektywność – 48%. Kara w przedziale od 10 do 12 miesięcy: 193 (wpływ), 91 (zakończenie), efektywność – 47%. Oczywiście należy mieć świadomość, że podane wyliczenia mają charakter szacunkowy, jednak różnica między efektywnością wykonywania kary orzeczonej w przedziale od 4 do 6 miesięcy a karami łagodniejszymi lub surowszymi jest na tyle istotna, iż podane liczby należy uznać za miarodajne.

Na podstawie wyżej wskazanych danych należy zatem jednoznacznie stwierdzić, iż istnieje zależność między wymiarem kary ograniczenia wolności a efektywnym jej wykonaniem. Karą, która jest najbardziej efektywnie wykonywana, jest kara ograniczenia wolności w wymiarze od 4 do 6 miesięcy.

Wnioski

Przed wszystkim należy odpowiedzieć na pytanie, dlaczego efektywność wykonywania kar ograniczenia wolności do 3 miesięcy jest niższa niż kar nieco wyższych. Pozornie mogło by się wydawać, że taka kara powinna być lepiej przez skazanych lub ukaranych wykonywana. Należy jednak zwrócić uwagę, że sam niski wymiar kary nie oznacza, że osoba, w stosunku do której ją orzeczono, posiada niski stopień demoralizacji. Przeprowadzone badania wykazały, że bardzo częste są sytuacje, iż jedna osoba ma kilka lub nawet kilkanaście spraw, za drobne przestępstwa lub wykroczenia, w których orzeczono karę ograniczenia wolności do 3 miesięcy. Świadczy to o tym, że u tych osób często występuje brak woli poszanowania porządku prawnego. Co prawda, popełniają

one drobne przestępstwa lub wykroczenia, ale ich liczba wskazuje na istotny stopień ich demoralizacji. To też na etapie postępowania wykonawczego przekłada się na brak wystarczającej motywacji z ich strony do wykonania kary.

Kolejną okolicznością, która wpływa na skuteczność wykonywania kar ograniczenia wolności o niskim wymiarze, jest częste wydawanie przez sąd w tego rodzaju sprawach wyroków zaocznych lub nakazowych, co powoduje, że sędzia nie widzi oskarżonego i nie ma możliwości zweryfikowania lub uaktualnienia jego danych¹⁵. W konsekwencji na etapie postępowania wykonawczego niejednokrotnie występują problemy z ustaleniem miejsca pobytu skazanego (ukaranego), co rzutuje na sposób zakończenia sprawy (często wówczas dochodzi do orzeczenia kary zastępczej)¹⁶.

Dlaczego kary ograniczenia wolności orzeczone w wymiarze od 4 do 6 miesięcy są wykonywane najbardziej efektywnie? Sądzę, że wpływa na to kilka okoliczności. Przede wszystkim stopień demoralizacji skazanych na tego rodzaju kary na ogół nie jest znaczny. Nadto kara ograniczenia wolności w wymiarze od 4 do 6 miesięcy z pewnością jest już dolegliwa, ale jednocześnie udaje się u skazanego utrzymać motywację do jej wykonania, gdyż ma on stosunkowo nieodległą perspektywę jej wykonania i zakończenia sprawy.

Im kara jest natomiast dłuższa, tym utrzymanie takiej motywacji staje się coraz trudniejsze. Oprócz tego, przy długiej karze w życiu skazanego mogą zająć zmiany, które mogą mieć wpływ na jej wykonywanie, na przykład zmiana pracy, zmiana miejsca zamieszkania, powiększenie rodziny, wyjazd za granicę, poważna choroba itp.

Wydaje się, że wskazana w niniejszym artykule zauważalnie lepsza efektywność wykonywania kary ograniczenia wolności w wymiarze od 4 do 6 miesięcy od tego rodzaju kar orzeczonych w innym wymiarze jest informacją istotną z punktu widzenia polityki karnej państwa czy też z perspektywy sądu.

W tym kontekście należy także wyrazić wątpliwość, czy wymierzanie długich kar ograniczenia wolności polegających na wykonywaniu pracy na cele społeczne będzie spełniało pokładane w niej oczekiwania. Należy przypuszczać, że im kara ograniczenia będzie dłuższa, tym będzie większy problem z jej wykonywaniem w sposób zgodny z orzeczeniem sądu. W konsekwencji wiele z nich będzie zamienionych na karę zastępczą. Trzeba także zauważyć, iż już obecnie, w przeliczeniu na 100 tysięcy mieszkańców, w Polsce wykonuje się dużą liczbę kar polegających na pracy na cele społeczne, na przy-

¹⁵ Kodeks postępowania karnego – art. 500 i n. (postępowanie nakazowe), art. 479 (wyrok zaoczny).

¹⁶ Szerzej na temat postępowania wykonawczego dotyczącego kary ograniczenia wolności: K. Stasiak, *Wykonywanie kary ograniczenia wolności*, [w:] T. Jedynek, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2014, s. 349–372. Także pewne uwagi co do wykonywania kary ograniczenia wolności przedstawił K. Politowski, *Uwagi na tle wymiaru i wykonywania kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 95–113.

kład w 2010 r. było u nas 277 tego rodzaju spraw. Było to znacznie więcej niż w innych państwach europejskich. Drugie w kolejności państwo miało 153 sprawy na 100 tysięcy mieszkańców (Węgry)¹⁷.

¹⁷ M.F. Aebi, G. Akdeniz, G. Barclay, C. Campistol, S. Caneppele, B. Gruszczyńska, S. Harrendorf, M. Heiskanen, V. Hysi, J.-M. Jehle, A. Jokinen, A. Kensey, M. Killias, Ch.G. Lewis, E. Savona, P. Smit, R. Þórisdóttir, *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2014*, Helsinki 2014, s. 309; http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/nEg1vtgIp/Final_Sourcebook_Bilgi.pdf [dostęp 12.05.2016].